

A MOLDAI ÉS HAVASALFÖLDI VAJDÁK MAGYAR NYELVŰ LEVELEZÉSÉRŐL

„Írjon Nagyságod magyarul, mikor ír; mert könnyebben értjük, ne írjon deákul”, mert „deákul nemigen értjük” – kérte 1644-ben Grigore Ghica havasalföldi vajda Johann Rottalt, magyarországi ügyekben a bécsi udvar fő tanácsadóját. Az már inkább csak kuriózumnak számít, hogy magának Ghicának a kancelláriája a latin betűs magyar írás mellett valószínűleg megfelelő írnok híján cirill betűkkel, de magyarul írt levelekkel is megpróbálkozott. Tehát nem csupán a hódoltságkori török főtisztviselők foglalkoztattak magyar írnokokat (tyatókat), amint ez Takács Sándor jóvoltából régóta ismeretes, hanem Moldvának és Havasalföldének is az erdélyi fejedelemséggel, valamint Magyarországgal fenntartott kapcsolatában is a közvetítő, a „diplomáciai” nyelv a magyar volt. Elvéve ugyan, de felbukkannak a törököknek, lengyeleknek moldvaiak, havasalföldiek által magyarul írt levelek is. Az erdélyi fejedelemség külügyi szolgálata is előszeretettel használta rejtjeles írásként a cirill betűket. A magyar nyelvhasználat indoklásában kísértetiesen visszacsengenek a mintegy száz évvel korábban, 1565-ben Miksa császárhoz Oroszlán budai pasa által írt sorok: „...Továbbá ezenis kérem tefelségedet mint kegyelmes uramat, hogy mikor tefelséged énnekem levelet ír tehát magyar nyelven írassa felséged, mert deák írást az ki jól tud itt nálunk igen szűk...”

Valóban, írásbeliségünk e sajátos ágainak kialakulását nem valamiféle mai szemmel nézett politikai szándékkal, hanem a mindennapi élet szükségszerűségei által megkövetelt gyakorlattal magyarázhatjuk. Korábban, a középkorban a helyzet viszonylag egyszerű volt. A latin

nyelvű írásbeliség nyugat- és közép-európai egyetemességének ismeretében és elismerésével az ortodoxia világához tartozó Moldva és Havasalfölde is ezt a nyelvet használta a Magyarországgal, Lengyelországgal vagy távolabbi, nyugatabbra lévő országokkal fenntartott kapcsolataiban. Az anyanyelvű írásosság kialakulásának és elterjedésének következtében azonban egyre kevesebb volt a latin nyelvű kancelláriai munkában igazán járatos secretarius, s a kapcsolatok miatt egyre nagyobb szükség volt a magyarul (vagy például lengyelül, németül) levelezni tudó íródeákokra. Ezt a munkát feltehetően a vajdai kancelláriákban működő magyar nyelvű részleg végezte, vagy esetleg alkalmi íródeákokat alkalmaztak e célra. Több esetben a latin secretariusra bízták a magyar nyelvű levelezést is. A magyar nyelvű írásosságnak ezt az eddig alig ismert ágát a moldvai és havasalföldi vajdák és főtisztviselők által íratott magyar nyelvű levelek összegyűjtésével és elemzésével deríthetjük fel.

Ilyen levelek pedig majd' minden nagyobb levéltárban akadhatnak mind Kolozsvárt, mind Budapesten vagy Bécsben, ahogy ezt eddigi tapasztalataim bizonyítják. S ez természetes is, hiszen a kapcsolatok nem korlátozódtak az erdélyi fejedelmekre és Magyarország nádoraira, hanem a mindennapi élet követelményeihez alkalmazkodtak. Ezzel magyarázható, hogy a magyar nyelvű moldvai és havasalföldi levelek címzettjei között a már említettekén kívül ott találjuk Erdély határszéli nagyobb városait (Besztercét, Brassót) vagy e vidék életében jelentősebb szerepet játszó nemeseket.

A levelek témáit az élet kínálta. A vajdák, főtisztviselők a fejedelmekkel, főurakkal leginkább országos ügyekben váltottak levelet, helyi kérdésekről a városok tanácsával, főbíráival, vidéki birtokosokkal leveleztek. Az információ már akkoriban is drága kincs volt, hírügynökségek pedig nem léteztek. Arról, hogy mi történt a régió vagy netántán az akkor ismert világ távolabbi tájain, a személyes beszámolókból vagy pedig – s ez volt a gyakoribb – levelekből értesülhettek mind a politikusok, mind pedig a magánemberek. A Moldvában és Havasalföldén kelt magyar nyelvű levelek java része is politikai hírekkel van tele. Az önálló erdélyi fejedelemség korszaka, sőt a kuruc szabadságharc végéig terjedő időszak – mely időhatárok közé a moldvaiak és havasalföldiek magyar nyelvű levelezése helyezhető – bőven kínál erre témákat. Gondoljunk itt Báthory Zsigmond mozgalmas és zűrzavaros uralkodására, Erdély részvételére a tizenöt éves háborúban. Ekkor és később is, a fejedelemség virágkorában, azaz Bethlen Gábor és a két Rákóczi György uralkodásának időszakában különösen fontos szerep jutott a keleti diplomáciának, olyannyira, hogy nemegyszer az erdélyi fejedelmek döntően befolyásolták a Kárpátokon túli vajdák trónra kerülését, illetve eltávolítását. Hasonlóan élénk volt a kapcsolatteremtés és összeköttetés az önálló fejedelemség utolsó évtizedeiben, Apafi Mihály uralkodása alatt vagy később, a Rákóczi-szabadságharc idején. A minket érdeklő korrespondencia érthetően mindannyiszor a fejedelemség központi vezetésének megerősödésekor sűrűsödött, hiszen a Török Birodalom szorításában vergődő országoknak érdekük volt, hogy minél frissebb hírekkel rendelkezzenek a „*hatalmas és győzhetetlen császár*” udvarából, hogy tudják, éppen melyik nagyvezírt „*tettek mazulá*” (vagy tették el láb alól), hogy kik a befolyásos emberek a Portán, s nem utolsósorban milyen hadicselekményre készülők

dik a mohamedán világ. Ehhez hasonló főszerephez jutnak a Moldvából írt levelekben a tatárok, kiknek pusztításai rettenésben tartanak mindenkit, és gyakran esik szó a térség akkori történetében jelentős szerepet játszó kozákokról is. A vajdaságokbeli nemritkán bizonytalan, gyakorta véres közjátékokkal tarkított belpolitikai helyzetről is állandóak a tudósítások, természetesen igencsak szubjektív, a levélíró érdekeit, pártállását tükröző megvilágításban. Ezek a híradások szorosan összefüggenek az erdélyi fejedelmeknek a vajdaságok belső stabilitásának megeremtését célzó lépéseivel, melynek létrejötte az Erdélyi Fejedelemségnek is létérdeke volt. Ezért volt olyan feltűnően élénk a levelezés a II. Rákóczi György által trónra segített Gheorghe Ștefan moldvai és Constantin Șerban havasalföldi vajdákkal.

A hivatalos, tehát a vajda által diktált levél szövegében lévő híreket nemegyszer kiegészíti az írnok utóirata, melyben saját szakállára további gazdagabb, esetleg a vajda által elhallgatott információkat közöl, hiszen ő minden biznnyal gyakran lehetett az erdélyiek előretolt „szeme”, „füle”.

A nagypolitika szélcsendesebb időszakában több idő jutott a gazdasági ügyek intézésére. Sok szó esik kölcsönök adásáról, törlesztéséről, vásárlásokról, különböző mesterek alkalmazásáról, a Kárpátokon túliak esetleges erdélyi birtokaival kapcsolatos ügyekről. Meg aztán különböző helyi méretű perpatvarokról (amint az például gyakran fordul elő a „*jóakaró szomszéd*” Beszterce városának írt levelekben). Hol az egyik, hol a másik fél juhái, marhái legelnek a Kárpátokban tiltott területen, gyakran bizonyos határ menti földek tulajdonjoga válik kérdésessé. Sokszor a törvény szigora elől menekülő „*lator embereket*” keresik, vagy éppen a náluk garázdálkodó erdélyiek ellen panaszkodnak. Ló- és kopóvásárlás, „*raritás nővények*” cseréje, az élet mindennapjaihoz tartozó megannyi levéltéma.

A kutatás szempontjából a levelek tartalma mellett legalább olyan fontosak a leveleket ténylegesen írók személyének, a román kancelláriák szervezettségének, működésének kérdései.

A levélírók eddig megismert névsora híven tükrözi a korszak Moldvájának és Havasalföldjének történelmét. Köztük van Ieremia (1595–1606) és Simion (1600–1607) Movilă (szoros lengyel kapcsolatokkal rendelkező moldvai vajdák), a XVII. század legjelentősebb moldvai és havasalföldi uralkodóinak tartott, egymással sokszor hadban álló Vasile Lupu (1634–1653) és Matei Basarab (1632–1654), II. Rákóczi György már említett hívei: Gheorghe Ștefan (1653–1658) és Constantin Șerban (1654–1658), a Padovában tanult havasalmi diplomata és híres művelődéspártoló Stolnicul Constantin Cantacuzino (1650–1711), valamint vajdája, Constantin Brâncoveanu (1688–1714). (Mihály vajdát tudatosan hagytam ki a felsorolásból, hiszen az őáltala nagy számban kibocsátott magyar nyelvű levelek az erdélyi fejedelmi kancellária, többnyire Jacobinus János kancellár kezének munkái.) A logofetek (kancellárok), stolnicok (asztalnokok), paharnicok (pohárnokok) vagy esetenként tisztség nélküli bojárok levelei a moldvai és havasalföldi vezetőrétegről kialakult ismert képet tovább árnyalják.

Fontos annak a tisztázása is, hogy kik voltak írásbeliségünk e sajátos ágának hordozói. Mivel a secretariusok a korabeli gyakorlattól eltérően nagyon ritkán írták alá a vajdák, főtisztségviselők leveleit, azonosításukkor csupán az írások összehasonlítására lehet támaszkodni. Ez a rendkívül aprólékos eljárás is csak ritkán szolgálthat az írónk személyére vonatkozó pontos megállapításokat, és vezethet el nevének megfejtéséhez. Az azonban máris tisztázható volt, hogy a deákok többnyire, különösen a XVII. századtól kezdődően erdélyiek voltak, esetleg csánigók lehettek, és a vajda magyar secretari-

usa címet viselték a kancellárián. Különösen a magyar nyelvű levelezés kezdetekor (a XVI. század második felében), de elvéve később is, a levélírók között akadhattak alkalmi írnokok is és a nyelvet tudó nem magyar anyanyelvűek. Ez a nyelvi hibákból vagy a románból való esetenkénti tükörfordításokból következhetett. Az azonban bizonyos, hogy szerepük nem merült ki abban, hogy a románul előadott, esetleg tollba mondott szöveget magyarra ültették és papírra vetették. Minden bizonnyal valamiféle diplomáciai, az erdélyiek ügyeit, illetve esetenként a moldvaiakét, havasalföldiekét Erdélyben képviselő-intéző feladatkört is elláttak. Nagyon jó példa erre a Nápolyi Péter pályája, aki a név szerint ismert kevés írnokok egyike volt, s akinek élete nem vész teljesen homályba. Ieremia, majd Simion Movilă moldvai vajda XVI. század végén, XVII. század elején tevékenykedő secretariusus neve alapján olasz származású lehetett. Talán név szerint sem ismert apja jöhetett még János Zsigmond fejedelem udvarába, vagy pedig Báthory Zsigmond olasaival kerülhetett Erdélybe. Korszerű írásának elegáns, olaszos ductusa alapján feltételezhető, hogy Itáliában is tanult. Többször képviselte a moldvai vajdát Erdélyben, s „viszszavonulása” után az erdélyi fejedelem szolgálataiért többfalunyi birtokkal jutalmazta. Kendi István erdélyi főúr elismervényéből pedig az derül ki, hogy moldvai ügyeit Nápolyi Péter intézte. Később Erdély javára kamatoztatta a Movilák köztudomásúan lengyelbarát udvarában szerzett tapasztalatait, az ott kiépített összeköttetéseit, amikor Bethlen Gábor követeként Lengyelországban teljesített sikeres küldetést.

A magyar secretariusok többségéről sajnos egyelőre még annyi adattal sem rendelkezünk, mint amennyit Nápolyi Péter esetében felsorakoztathattunk. Nyilvánvaló, hogy leveleiket nem irodalmi ígénnel írták, ennek ellenére színes

és ízes nyelvezetük, s természetesen érdekes tartalmuk miatt nemegyszer szóra-koztató olvasmányok. Amint a bevezető és záró formulák sokszor rossz latinságából következik, íróik többnyire nem mozogtak otthonosan a deák nyelvben. Ezzel magyarázható, hogy nyelvezetük viszonylag tiszta, nem latin kifejezésekkel teletűzdelt magyar. Biztos, hogy e levelek a nyelvészek, nyelvtörténészek számára is izgalmas anyagot kínálnak.

Bár e kutatás, gyűjtés a tűnek a széna-

kazalban való megkereséséhez hasonlítható leginkább, mégis érdemes feladatnak tartom, és e kérdéskörnek végére kívánok járni. Csak így remélhető, hogy tisztább képet alkothatunk írásbeliségünk e sajátos ágáról, írástudóink e sajátos csoportjáról, a magyar–román kapcsolattörténet eddig alig ismert fejezetéről. Az itt következőkben a máig fellelt több mint ötszáz levél közül adok közre néhányat kóstolóként.

Jakó Klára

Gheorghe Ștefan¹ moldvai vajda II. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek

Illustrissime ac celsissime princeps, domine domine nobis honorandissime.
Servitiorum vicinitatisque nostre paratissimam commendationem propensam.²

Estve későn vők el az Portáról 29 Decembris írt kapikiháinknak³ levelet, azokkal együtt ezt az Nagyságodnak szóló levelet is, az mely levelet az mint láttatik az Nagyságod török deákja fogja írni Nagyságodnak, annak okáért kiküldeni elmúlatni nem akarók. Nekünk bojérink mostan, Istennek neve dicsértessék, semmi ártalmas híreket nem írnak sem az Nagyságod részéről, sem az mieinkről, hanem az ott bent levő hírek és állapotokról az nagy emberek micsoda occupatiókban⁴ legyenek és gondolatban mivel az dzalaliek⁵ igen nagy erővel vadnak rajtok túl és Kandiat⁶ valóban pusztítják az várat, Halipot⁷ annyira vívták, hogy az külső várat el is nyerték, most az belső várat ássák, hogy puskaporral felhányják. Ötvenzred magával mondják lenni dzalal Hasszán aga, s jöttek most onnan Halipról, mintegy harminc főemberek panaszolkodván az Portán, hogy miért hagyják őket elveszni és mi okon nem segítik őket, ha ő hívei, avagy pedig ha az Porta meg nem menti őket azoktól, ők odahajolnak azokhoz. Azért most ezt az vezér és mufti⁸ tanácsokra hadat akarnak küldeni és egy Hrippul nevűt szerdárnak⁹ tettek azokra az hadakra, és azoknak megszabadítására akarják küldeni, hihető ez, ha győzedelmet vehetnek azokon az dzalajokon mind az vezér, s mind az több is tisztekben maradhatnak. De ha ezek meggyőzettek amazoktól, bizony dolog mind az vezéreknek s mind muftinak el kell fogyni életek. Az elmúlt napokban jelentett vala Nagyságod nekünk két vagy három szóval Panajott¹⁰ nevű német császár tolmácsa felől, hogy Nagyságod ellen való dolgokat forralva azért examinálnók meg és lássuk mit vehetjük eszünkben felőle az mely dolgát elmúlatni nem akartuk, hanem az ott bent levő bojérink által igen szorgalmatosan végére mentü[n]k és mindenképpen expiscalták¹¹ elméjét, mivel nekünk jóakarónk is volt, de semmi afélet eszekben nem vehetnek emberink semmi gonosz szándékját nem esmérhették, hanem még szolgálattal ígérte magát Nagyságodnak, azelőtt mint volt és micsoda szándékba nem

tudjuk, lehet az is, hogy megcselekedte legyen ezt és Nagyságod ellen való dolgokat vizsgált volna, de most el hagyattuk és le is vertük ezt róla, megírtuk, aki Nagyságodnak gonosz akarója, nekünk is az. Mostan minden szolgálattal ígéri magát lenni Nagyságodnak, csak tudhasson miben kívántatik szolgálattja, jó szívvel szolgál, el is higgye Nagyságod, noha görög, de állhatatos ember és nem olyan practicus, mint az többi. Mi eszünkbe vettük, hol járjon elméje és még eddig semmi aféle ravaszságban nem tapasztalhattuk, azért ha Nagyságod kívánja, jóakarójává tesszük Nagyságodnak. Ő arra assecuralta¹² mind Nagyságodat, mind minket is, hogy ő kész lészen az Nagyságod szolgálattjára, de így hogy titkon legyen ez mind az németektől, s mind az törököktől is, mivel nem akarná, hogy ezeknek hírével legyen, hogy ő az Nagyságod szolgálattjára is adta magát. Mi is, ő is életét félti. Ebbeli Nagyságod tetszését kívánók megérteni, az lengyelországi állapotokról megírtuk Mikessi (!) Tamás uramtól is. Az mely tatár most az svétiai¹³ királytól visszajött, dicsérte igen az svecusokat, azt mondván, hogy szép s jó hada vagyon és hogy az lengyelek pártot vetettek volt, az svecusok reájuk jöttek és mind Szukalig¹⁴ kergették őket és ott egy városban szorították őket, eddig elválhatott dolguk egyképpen. Az kán¹⁵ mind Budzakban¹⁶ vagyon, mondják, hogy ugyanott fogja várni vissza az mely embereket az Portára bocsájtotta. Az nohajokat¹⁷ által költözteti az Dnyeszteren. Mondják, hogy Krímben akarnák őket vitetni, melyet bár adna Isten, talán nekünk is jobb nyugodalmunkra lenni. Ezután ha mi újabb híreink lesznek Nagyságodat tudósítani el nem mulatjuk. In reliquis eandem Illustrissimam Principalem dominationem vestram quam diutissime feliciter valere desidero.¹⁸

Datum in civitate nostra Jasz,¹⁹ die secunda Januarii 1656. Illustrissimi ac celsissimi vestri amicus et vicinus benevolus, servitor paratissimus

Georgius Stefan
princeps terrae Moldaviae²⁰

[Cirill betűs aláírás is]

(Magyar Országos Levéltár, a Rákóczi családnak a Magyar Kamara Archivumában őrzött levéltárából [E 190], 8970. sz.)

1. Gheorghe Ștefan – moldvai vajda (1654–1658).
2. Felsőleges fejedelem, nekünk különösen tisztelt urunk. Szolgálatunknak és szomszédságunknak készséges ajánlatával.
3. Kapikihain – kapikiha – állandó portai követ.
4. Elfoglalták.
5. Helyesen: dseladi – szökevény, lázadó.
6. Erődítmény Kréta szigetén.
7. Aleppo – város az Antilibanon hegység északi lábánál, a Török Birodalomban.
8. Törvénytudó.
9. Egy hadjárat idejére kinevezett török katonai főparancsnok.
10. Panagiotisz Nikouszosz – kioszi görög származású főtolmács a Portán (1661–1673).

11. Kiderítették.
12. Biztosította.
13. Svéd.
14. Lengyelországi helységnév.
15. A tatár kán.
16. Budzsák – tatárok által lakott terület Dél-Besszarábiában.
17. Az egykori Orosz Birodalomban, a Kaszpi-tenger mentén lakó török–tatár népesség egyik fő törzse.
18. Egyebekben kívánom, hogy felsőleges fejedelmi uraságod minél tovább boldogul éljen.
19. Iași – város Moldvában.
20. Felsőgednek jóakaró barátja és szomszédja, készséges szolgálója, Gheorghe Ștefan, Moldva földjének fejedelme.

Gheorghe Ștefan moldvai vajda II. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek

Illustrissime ac celsissime princeps, domine domine nobis honorandissime.
Servitiorum nostrorum paratissimam commendationem propensam.

Ma, pinteken úgy mint 11. presentis vőnk el az portáról bojérinknak levelét, kiben ők is amaz pogány török hamis bevádlása felől az szerint tudósítanak, az mint Kosztandin vajda¹ tudósított volt. Ez dolog mint történt az rabokkal Nagyságodnak különben nem írhatjuk, hanem csak az mint az tegnapi levelünkben Nagyságodnak megírtuk, de kicsoda gondolhatta volna azt, hogy az a pogány eb olyakat hazudjon, mi nemhogy azt remélhettük volna, hanem annyi jótételünkért az kit vele cselekedtű[n]k szolgálatot vártu[n]k volna, és köszönetet az ebtől. Hány rendbeli kísérőket adtu[n]k melléje és mint vigyáztattu[n]k reá, hogy el ne vesszen, hanem hogy éljen és az kánnal szembe juttassuk. De látjuk már, hogy az ebnek akár szolgáljon az ember, akár ne, ugyancsak eb ő. Immáron, hogy odament azt mondotta az vezérnek, hogy mi itt semmi böcsület nem adván akaratunk nélkül száz tallért adtu[n]k volna neki, de ha bojérinknak levelét nem vettük volna, kiben azt írták volna, hogy mazurrá² tették az vezért, mi ezer tallért akartu[n]k adni (kiben semmi sem volt). Azután, hogy elbocsátottuk volna, utánaküldtű[n]k volna háromszáz embert és így mindazt az száz tallért s mind posztót, atlatcot, kit adtunk volt, elvettük volna tőle. Az mely dolgot hamisan s pogányul mondta az hamis áruló, mert ez világon nincsen mása az pogánynak. És ezekre az szavakra való képest bojérinkat elé hívatván az vezér igen kemény szókkal tartotta, és meg is aresztálta őket. Harmadnapig aresztumban tartotta és hatezer tallérig bocsátotta ki. Az vezér maga személyére ötezer tallért kévánt, az kihájája³ nyolcszázat, azonkívül kinek nyusztbélést, kinek pénzt ígértenek. Nagyságodnak nagy igazsággal írjuk, hogy bizony nemhogy azért többet adnók, de csak két tallért sem adunk. Lássá az vezér, ki hazugságra azt cselekszi, vegye hasznáját. Megírtuk neki, hogy bizony azért csak egy pénzt sem adjuk ha nyilván tudnám, hogy ma teszi mazurrá. Mert ha arra is kezdenék adni (semmi vétkem abban nem lévén) nem ember volnék. De ha azt látjuk, hogy mégis háborgatja bojérinkat, bizony megírjuk, hogy félreálljanak onnan. Noha megírtuk az több jóakaróinknak, hogy vigyázzanak ez dolgokra, azt is megírtuk, hogy azt az két rabot is, kiket attól az töröktől odaküldjük, hadd lássák, hogy mi nem másokat váltottuk, hanem országbeli emberinket. Mivel ha másokhoz nyúltunk volna mi, avagy az kán adott rabokhoz, micsoda emberek volnánk, avagy micsoda elmével bírnók, ha mi olyan dologtól nem tudnók magunkat oltalmazni, sem mirekellők volnánk. Esmét írok bizony egy pénzt sem adjuk arra, látja mit cselekszik.

Nagyságodat, mint jóakaró urunkat kérjük, ezbeli dologból is szvadiálni⁴ ne nehezteljen. Ezzel az írásunkkal Nagyságodat most nem terheltük volna, mert szóval bojérinktől elexpediáltuk volt akkor. Hanem csak János deák maradt vala hátra és így íratok ezt Nagyságodnak igen hamarsággal, kérvén Nagyságodtól tanácsot, mit kellessék cselekednünk. In reliquis eandem illustrissimam ac celsissimam [dominationem] vestram quam diutissime feliciter valere desidero. Datum in civitate Jasz, die 11. Januarii 1656.

Illustrissimi ac celsissimi vestri amicus et vicinus benevolus, servitor paratissimus
Georgius Ștephan
princeps terrae Moldaviae
[Cirill betűs aláírás is]

(*Magyar Országos Levéltár; a Rákóczi családnak a Magyar Kamara Archivumában őrzött levéltára [E 190], 8975. sz.*)

1. Kosztandin vajda – Constantin Șerban havasalföldi vajda (1654–1658). 2. Mazurrá tenni – helyesen: mazullá tenni –, lefokozni, megbélyegzetté tenni, katonai és	polgári tisztségekből kizárni (a Török Birodalomban). 3. Kihája vagy kethüda – magas rangú török hivatalnok. 4. Rábeszélni, tanácsot adni.

Gheorghe Ștefan moldvai vajda levele II. Rákóczi György erdélyi fejedelemhez

Illustrissime ac celsissime princeps domine domine nobis honorandissime.
Servitiorum vicinitatisque nostre paratam commendationem propensam.

13. praesentis Nagyságod nekünk írott levelét az estve magunk postánktól elvettük az Nagyságod jó egészségét örömmel értjük. Hogy Nagyságod sólyomszárnyat is ígérkezik küldeni számunkra, Nagyságodtól mint jóakaró urunktól kedvesen vesszük. Az szegh¹ lónak nyavalyáját, hogy Nagyságod találtatta és gyógyíttatja most azt igen akarjuk. Adja Isten sok hasznáját is vehesse Nagyságod és szerencsésen járhasson Nagyságod rajta, bizony mi jó szívvvel adtuk. Az lovak megbénítására való mesterséget kire bojérinkat megtanítsuk az Nagyságod írásából értjük. Könnyű mesterség ugyan, de akinek az volna akarátja találhatna egyéb mesterséget is, de mi nem tudjuk micsoda ember volna az, ki azt az dolgot cselekednék az kereszténység sem férne az olyan emberhez. Nekünk Isten bizonyosságunk ezbeli dologból is, mert nem tudtuk, honnan s mi nyavalyája vagyon, csak láttuk mikor ráültünk, hogy nem könnyen járja, nem is igen nézettük, elhittük Nagyságod többet esmér afélehez is, hogy nem mi.

Az kán kívánságát (akarátját) és levél által való szollicitálását, mi illeti az Nagyságod leveléből s mind pedig az maga levelének párjából értjük, bizony dolog nem egyébért kívánná ő azt, hanem csak azért, hogy szabadosabban járhasson köztünk, nem azért mondja ő azt, hogy Nagyságod az oláh országokból kezét visszavonván semmi közit ne mondja [kiszakadva] azokkal, nem könnyebbíteni akarná ő minket hanem teljességgel elnyelni és megemészteni, de hisszük, Nagyságod mint keresztény [ember?] azt nem csekeszi² mivel jobb volna nekünk meghalunk hogy[sem] mint Nagyságodtól elvétetessük, avagy ezen az nyomorult világban másho[vá] kihez tudnók folyamodni, ha Nagyságod kegyelmes jóakarátját tőlünk [el]vonná, hová tudnók mi lenni, mert az mint feljebb is megírók jobb volna nekünk életünk elfogyatása, hogymint Nagyságodtól elhagyatottassunk, mint az nyáj az fenevadak közé, mi is nem különben volnánk.

Az kán levelére való választ teletele³ felől, hogy Nagyságod ezbeli dologból az mi tetszésünket is várná, mi Nagyságos uram Nagyságodat szvadiálni méltók nem vagyunk. Nagyságod mindazokat bölcs elméjével felülhagyta mint kellessék avval élni Nagyságod inkább tudhat. Mindazonáltal az Nagyságod parancsolatjára ha szintén tetszésünket megjelentjük is, de nem valami tanácsadásképpen, mivel mi meg az magunk szvadiálásunkra is alkalmatlanok vagyunk, hanem mintegy beszélgetésképpen. Mi tetszésünk az volna Nagyságos uram, hogy Nagyságod választat tegyen levelére, avval ne ítéltesse magát, mert azt fogná mondani, hogy csak arra sem volt méltó és

inkább rezgölődnek,⁴ hanem csak azonformán kell esmét neki választat tenni, hogyha Nagyságod kezét nyújtotta is. Ezekre az országokra [!] és ezekben levő fejedelmeket megsegítette, mint császár híveit segítette. És minthogy kötelességünk is azt tartja ez három országnak, hogy egymást megsegítsük, mint hatalmas császárunk igaz hívei; az mely dolog az fényes portának is több javára vagyon, hogynem mint kárára. Az Nagyságod hadainak kártételek felől ez két ország nem panaszkodik, az hatalmas császár adójának beszolgáltatásában is semmi gátolást nem tettek, hanem inkább az fölzendült állapotokat ez két országban lecsendesítette az hatalmas császárunk szolgálatjára. Most evvel az úttal, ezekkel az tatár követekkel ha Nagyságod emberét elbocsátotta volna, tudjuk nem böcstelenségre bocsátotta volna. Ezután nem tudjuk ím Husszein aga és Rusztin merza⁵ bátyája ezekben az napokban itt nálunk lévén kértük őket, hogyha mit érthetnek mind Nagyságod felől, s mind mifelőlünk is, értésünkre adni el ne múlassák. Kikhez jó reménységünk vagyon, hogy megcselekszik mivel igen jóakaróinknak csináltuk őket, hogy Nagyságod mégis az hírekről tudósítani nem nehezelt. Nagyságodtól mint urunktól kedvesen vesszük.

Az mely fejér paripát, kit bojérinktől kiküldtük nem Sirinbe kérette volt, hanem Seffer kázié,⁶ kinek bizony semmiképpen nem adtuk volna. Noha azt írtuk vala Nagyságodnak, hogy semmint egy pogánynál legyen, jobb Nagyságodnál lenni. De hiszen ő sem vehette volna el tőlünk erővel, mi Nagyságodnak jóakarathból s szeretetből adjuk, de látjuk már Nagyságod csak annak az pogánynak köszöni azt, semmi köze annak evvel nem lévén, (mit tehetünk) az kapitány pasa ló melyik legyen bizony mi nem tudjuk, nincsen is nekünk oly névvel nevezendő paripánk, sem török lovunk, hanem írjon Nagyságod világosabban felőle, szórén is nevezze Nagyságod, mert ha az legjobb paripáinkat Nagyságodtól meg nem tartjuk, azt sem akarjuk tartani, csak tudhassuk bizonyosan melyik legyen.

Annak felette az estve vőnk Kosztandin vajda⁷ őkegyelme levelét is, kiben írja az portai állapotokról és az vezér embere felől, aki az kánhoz jára most, felőlünk miket mondott és mivel adta legyen be az vezérnek. Az mely mondására való képezt az vezér igen nehezelt volna reánk és bojérinkat is megaresztáltatta volna, hanem az őkegyelme bojéri vették volna ki kezességre, az mely dolog (ha igaz) nekünk nem jól esék, mivel semmi olyan vétkünket nem tudjuk, kire való nézve azt méltán szenvedhessük. Hiszen mi attól az követtől még jót vártunk volna, nem olyan hamis bavadolást, mivel sok jóakarattal is voltunk az ebeknek. Ezen dologról azt írja Kosztandin vajda, hogy Nagyságodat is tudósította volna, de őkegyelme ezt mint volt igazán nem tudta Nagyságodéknak megírni, mert nem úgy vagyon az mint őkegyelme értette, hanem így, hogy még Szucsva⁸ létünkben most kracson⁹ előtt az vezér követe oda érkezvén valami tatárok is jövének oda, és azoktól az tatároktól két rabot vett hatvan talléron, azok az rabok pedig országbeli csernauci¹⁰ tartományunkbeliek voltak, azért nekünk az hírünnkel lévén ráküldtük és elkergettük tőle azt az kettőt, de az több rabjait, kit az kán ajándékozta volt és a szultán, mi azokat nem kértük, mivel nem országunkbeliek voltak azok, de azt az kettő ittvalók lévén nem engedtük, hogy elvitesse, mivel az császár rájáoából¹¹ valók voltak és ezeknek az két oláh országoknak az régi császároktól is oly emírek vagyon, hogyha szintén az császár udvarában is valamely nagy embernél avagy akárki gályában léssen ha az császár ráiáoából való tudniillik ezekből az országokból szabad legyen egy pénz nélkül is elvinni. De mi ez kettőre pénz is adtu[n]k (avagy az érték adta pénzét megfordítottuk) neki, hanem kérjük Nagyságodat írjon

Nagyságod is oda be bojérinak és ott bent lévő jóakaróinak ha ezért ez dologért bojérinkat aresztálta légyen, az vezér küldjön ide és szinte annyit vitessen az mennyit akarja, akár mind is, mi ellen nem álljuk, cselekedjék, az mit akar vélek itt igen sok rabot sem talál s igen könnyen be hordhatják, ha akarják.

Az kozák hetmánytól¹² várnök mi is emberünket, ha megjöhet, mivel jött légyen Nagyságodat tudósítani el nem mulatjuk. Bojérinkat holnap reggel elindulnak [!] Nagyságodhoz. Az pénzt az mint ennek előtte is megírtuk Nagyságodnak elölküldtük Tatrosra¹³ és bojéraink azon menvén csak felrakják. Egyéb minden dolgok felől bojérink által Nagyságodnak bővebben jelentettjük Nagyságodnak tudjuk valóságosan referálni fogják Nagyságod előtt. In reliquis eandem illustrissimam principalem dominationem vestram quam diutissime feliciter valere desidero. Datum in civitate nostra Jasz die 20 Januarii 1656.

Illustrissimí ac celsissimí vestri amicus et vicinus benevolus, servitor paratus

Georgius Stephan
princeps terrae Moldaviae

[Cirill betűs aláírás is]

(Magyar Országos Levéltár; a Rákóczi családnak a Magyar Kamara Archivumában őrzött levéltára [E 190], 8977. sz.)

1. Sötét színű.

2. Cselekszi.

3. Tétele.

4. Mozgolódnak.

5. Merza – helyesen: mirza –, tatár herceg, előkelőség.

6. Kázi – helyesen: kádi –, muszlim bíró.

7. Kosztandin vajda – Constantin Șerban havasalföldi vajda (1654–1658).

8. Suceava – város Moldvában.

9. Karácsony (a román crăciunból).

10. Cernăuți, Cernovic – város Moldvában (a későbbi Bukovinában).

11. Rájáoa – helyesen: rája –, adóköteles alattvaló a Török Birodalomban.

12. Hetmány – helyesen: hetman –, a kozákok választott vezetője.

13. Trotuş – város Moldvában.

Gheorge Duca¹ havasalföldi vajda Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek

Illustrissime Princeps Domine Domine Frater et Vicine nobis benevole.

Nagyságodnak mint kedves jóakaró atyánkfíának akarok nagy hirtelen és nagy sietéssel levelünk és emberünk által értésire adnunk, hogy áprilisnak 25. napján ó szám szerint,² érkezék meg az fényes Portán levő kapikihájinktól egy kolorasunk,³ nekünk írt levelekkel, az mely levelekben azt írják nekünk, hogy minden bizonnal ugyan mense Aprili 12. napján mihelt az győzhetetlen császár kiszállott elhívták Béli Pált⁴ az több vele együtt levő urakkal, s minden javaikból, ruhájokból megfosztották, mind eddig fogva vették be őket az Edikulába, úgy mint az Héttoronyba, mint országáruló nyughatatlan embereket, az mit magoknak kerestek, úgy vették hasznát is. Az míg itt lőnek eleget intém őket, hogy ne menjenek be, de szót nem fogadának. Úgy gondolom, hogy eddig eszekben jutott nekik jó tanácsadásunk. Ezzel Isten őfelsége

ezután is minden dolgaiban boldogul Nagyságodat szerencsésen mint jóakaró atyánkfíát tartsa meg, szívből kívánjuk. Datum in Bukuresti, die 6 Maii, anno 1678.

Illustrissimae Dominationis Vestrae fratres et vicini benevoli

Gheorghe Duca

[Cirill betűs aláírás is]

(*Magyar Országos Levéltár; a Teleki család marosvásárhelyi levéltára [P 658], 8. cs. 1886. sz.*)

1. Gheorghe Duca – havasalföldi vajda (1673–1678).

2. A Julianus-naptár szerint.

3. Koloras – helyesen: cälărăși –, lovas.

4. Béldi Pál (1622 k.–1679) – erdélyi főnemes, II. Rákóczi György főasztalnoka, háromszéki főkapitány, Apafi Mihály bizalmas tanácsosa.

Staico paharnic¹ levele korabeli másolatban, címezett ismeretlen

Praemissis praemittendis.²

Adjuk tudtára Nagyságodnak, hogy egy emberünk jövén Moldovából azt beszéli, hogy a lengyeleknek nagy készületi vagyon, a muszkától is várják a segítséget, hogy eljövén megegyezzenek, amint hogy kötések után meg is ígérték a segítséget. Hasonlóképpen azt is tudhatja Nagyságod, hogy egy Jámándi Szlucser nevű követ jött alattomban a lengyel királytól Kantemir vajdához³ avégre, hogy ő is értsen egyet vélek s megmarad vajdaságában, melyet Kantemir acceptált s magát reá is ígérte, melynek nagyobb bizonyosságára egy Vaszil nevű maga bojérját, harmadik logofetjét⁴ küldötte Kantemir vajda a lengyel királyhoz a király követjével együtt. Ezután készülvén Szultán mirza prédálásának okáért Lengyelországra, Kantemir vajda hírt adott a lengyeleknek, mely mia a tatárok semmit sem árthattak, noha mindazonáltal ezelőtt Begh mirza beütvén Lengyelországban, mivel hír nem adatott volt, kimondhatatlan prédálást töttek a tatárok. Azután követségnek okáért Gergice visztyernikot⁵ küldötte Sorbán vajdához⁶ és tudtára adta néki, hogy ő is már a lengyelrel tartja. Ezt Sorbán vajda hallván igen örült neki, mert azelőttis igen adanimálta⁷ Kantemirt, hogy értsen egyet a lengyelrel, hogy annál jobb securitással jár hasson az ő embere Moldován, Lengyelországon által a német császárhoz, mert Erdélyországon által nem mernek járni, félvén attól, hogy a Méltóságos Fejedelem őnagysága megfogatja őket. Azonban Sorban vajda is ő maga testvér atyafiának, Dragicsánnak fiát, Pírvult küldötte Kantemir vajdához és sokak praesentiájában sokat szólott, de a titkok ezek, hogy dicsérte cselekedeteit Kantamirnak és tanácslotta, hogy a lengyelek Buczak⁸ felé indulnának, s ők is pedig kellene szemben legyének a lengyel táborral és kardot vonjanak a török császár ellenségi mellett, erősen fogadván, kötelezvén magát Sorbán vajda arra, hogy valami mesterséggel lehet, kilopatja a Kantemir fiát Konstancinápolyból, az atya kezében adja. És így erős esküvéssel öszveadták magokat, hogy hatalmas császár ellenségével egyet-értenek. Tudjuk mi azt jól, hogy Sorbán vajda fél attól, hogy feltalálják az ő hamis cselekedetét tudtával a vezérnek őnagyságának s félvén ördögi mestersége szerint disponálhatja Kantemir vajdát, hogy írjon valami hamis hírt, de ne igazat a vezérnek,

mert ő negyedik esztendeje amióta hamis hírekkel tartja a vezért őnagyságát, s azon az úton vitte végben minden hamisságát. Nagyságod azért adjon hírt a fővezérnek, hogy ki ne lopassa a Kantamir fiát Konstancinápolyból.

Értettük nagyságos urunk, hogy fővezér urunk őnagysága agája ment Sorbánhoz, hogy hadra megindítsa, de mi alig hisszük nagyságos urunk, hogy elmenjen, hanem teljes tehetségével azon léssen, hogy elmaradhasson.

Summa summarum, mit mondhatunk Nagyságodnak, ha fővezér urunk őnagyságának egy hiteles embere volna, s ki titkon Havasalföldében járogatna és pénzen kapó ne volna, úgy a fővezér urunk őnagysága mindeneket megértene s a mi igazságunkat is igazán, de ha pénzszerető ember léssen, semmi sem telik benne, mert Sorbán vajda minden veszedelmes dolgot bétakar pénzzel. Isten nagyságod életét, méltóságát növelje.

Nagyságod alázatos bujdosó szolgálói

Sztájko Pohárnik és etc., etc., etc.

[Feltehetően 1685–1688 között.]

(Magyar Országos Levéltár, a Teleki család marosvásárhelyi levéltára [P 659], 11. cs. 295. sz.)

1. Bucșanu Merișanu Staico – havasalföldi pohárnok.	5. Vistiernic – vistier –, kincstartó.
2. Előrebocsátva az előrebocsátandókat.	6. Șerban Cantacuzino – havasalföldi vajda (1678–1688).
3. Constantin Cantemir – moldvai vajda (1685–1693).	7. Lelkesítette, buzdította.
4. Kancellár.	8. Budzsák – tatár által lakott terület Dél-Besszarábiában.

Mihail Cantacuzino¹ levele II. Rákóczi Ferenchez

Felséges Fejedelem

Jó kegyelmes uram!

Isten felségedet keresztényi kötelességiből s nemzetéhez való igaz buzgóságából indított munkáinak hasznos és szerencsés végre való menését rövid időn való megtapasztalásával s elérésével örvendeztesse s másoknak is jó példájokra segillye, szívesen kívánom.

Noha ismétlen személyemben, mindazonáltal elmémben s szívemben Felségednek lévén egy igaz szolgálója, akartam Felségedet avagy csak méltatlan írásommal alázatosan udvarolnom, kit hogy Felségedet kívánatos állapotban, s egészségben udvarolhassa tiszta szívvel kívánom. Emellett Felségedet alázatosan követem, hogy sok gondjai s egymást érő bajai között búsítani merészlem: mindazonáltal biztat e világnak jobb részére kiterjedett Felséged kegyes természetinek híre s azért bátorodom.

Felséges Uram! Az én kedves atyámfiával méltóságos Gróf Mikes Mihály² urammal őkegyelmével (ki is Felséged igaz híve, szolgálója) lévén valami cserénk jószágink iránt, őkegyelme adott nékem Erdélyben én pedig itt Havasalföldében, kire nézve kellett gyakran embereinket egymáshoz járatnunk. Tudván azért én is azt s elhithetvén magammal, hogy Isten segítsége által rövid időn Felséged fog azon hazának állandó ura lenni (kit az Isten minél hamarabb adjon meglátnom), akartam Felségednek alázatosan értésére adni, hogy ezen cserénk által való incorporáltatásomat³ Felséged is megtudja, de minthogy Felségedet erről mint hosszan írásommal terhelnem nem célom.

Instálok alázatosan Felségednek igen alázatosan, említett Gróf Mikes Mihály uram őnagysága bővebb információinak hitelt adni Felséged kegyelmesen méltóztassék. Hogy eziránt valami meggátlódásunk meg frusztrációnk ne következzen, sőt kívánt végét érhessek Felséged engedelme, konszenzusa és kegyelmessége által. Felséged kegyelmességét amint mindenekben, úgy ebben állhatatos szívvel remélvén ragaszkodik Felségedhez.

Felségednek igaz alázatos szolgálója

Mihail Cantacuzino (?)
Sztilpino Transalpino⁴
20 Julii 1708.

(*Magyar Országos Levéltár, a Rákóczi-szabadságharc levéltára [G 15], 3. cs. caps. a. 1. fasc. 16/34.*)

1. Havasalföldi bojár.

2. Mikes Mihály (?–1721) – háromszéki főkirálybíró, II. Rákóczi Ferenc híve.

3. Bevételemet (az erdélyi birtokok sorába).

4. Stilpeni – havasalföldi helység a mai Arges megyében.

Savu ban¹ levele II. Rákóczi Ferenchez

Felséges Fejedelem
jó kegyelmes uram!

Isten Felségedet igaz ügyért kötött fegyverének dicsiretes forgatására, áltál elnyerendő szép szabadságú édes nemzete kívánságának kedvességére, és sok elnyomott s iga alatt nyögő keresztényeknek jó példaadására tanítsa, vezérelje és réasegéllye, tiszta szíveimből kívánom.

Noha ismétletlen s tehetelen, mindazáltal Felségednek én is egyik igaz, alázatos szolgálója lévén kedves jóakaró uram méltóságos Gróf Mikes Mihály uram őnagysága a többi között mostan is együtt való létünk alkalmatosságával szívesen s híven Felségedet emlegetvén avagy csak csekély írással Felségedet alázatosan udvarolom és Felségedhez való igaz devotiómat bizonyítom.

Kérem alázatosan Felségedet, méltóztassék engemet is több igaz szolgálói közé számolni, és fejedelmi kegyelmességét rajtam is nyugtatni, hogy én is tapasztalván Felségednek nagy emlékeztű kegyelmességét és egyszersmind kívánatos életét örvendezhessek azokkal együtt, akik szívesen boldog előmenetelét Felségednek mind látják s mind hallják, kik közül én lévén az egyik, ugyan nyugodt elmével s igaz szívvel be is kívánom magamat oltani, Felséged kegyelmességében maradván, míg Isten éltet.

Felségednek igaz alázatos szolgálója

Szavuii Bán

[*Cirill betűs aláírás is*]

Halaucsest² 13 Julii 1709

(*Magyar Országos Levéltár, a Rákóczi-szabadságharc levéltára [G 15], 3. cs. caps. a. 1. fasc. 16/48.*)

1. Havasalföldi bojár.

2. Hălăucești – helység Moldvában, a mai Iasi megyében.

Spătar Barbul¹ Teleki Sándornak²

Méltóságos Gróf

Nékem jóakaró, kedves Öcsémuram

Isten az Urat kedves úri házával és oly igaz szeretettel magához hajolt jóakaróival együtt kívánsági szerént való sok jókkal áldja meg, szívből kívánom. Az úr nékem küldött böcsületes levelét az órácskával együtt kezemhez vettem. Jóllehet, hogy az órás-mester kívül megújította az órát, de belől semmi igazétást nem tett rajta, arról már nem tehetek, hanem itt amint lehet megigazéttatom. Gróf Gyulai István³ uramhoz nem illik immár a sok halogatás a refusio⁴ iránt, mert kívántathatik szolgálunk őkegyelmének. Azért tovább is kérem eziránt az urat mentől hamarébb satisfactiom⁵ legyen urgeálni ne terheltelessék. Az asszony Teleki Lászlóné⁶ asszonyomnál is nem oly súlyos pretensiom,⁷ mivel én pénzt nem kérek, hanem búzát afélit, minthogy termése vagyon ott is az országban. Azt pedig Hunyad vármegyében csak az oda való gondviselőm kezéhez kellenék leszállítani. Azon gondviselőm kezénél lesznek Gyulai István uramnál lévő praetensiomról való írások.

Virágos kert erectiójában⁸ hogy az úr fáradoz és abban gyönyörködik igen akarom, magam is abban vagyok. De kedves Öcsémuram, én most igen vékonyon oeconomizálhatok,⁹ mert az podágrai¹⁰ súlyos fájdalomtól gyakran szorongattatom máig is, melyhez képest minden gyönyörűségem corruál.¹¹ Én mindazonáltal vizsgálódom az udvari kertben, hogy valami raritás¹² virággyökereket, magot szerezhessenek, sőt ami itt fel nem találtatik Konstantinápolyban is irok s onnét is hozatok kegyelmed tekéntetiért. Mikor annak az ideje leszen, ősz felé el is küldöm, mert most valamit az ember helyéből a földből kivészen romlandó, az nem foganatos. Ez tudom kölcsön leszen, mert én is arról a földről való kerti rarítások iránt fogom az urat üdövel requirálnom.¹³ Akarnám in specificatione¹⁴ tudni, hogy erről ez mi orientális részünkről micsodaféle virággyökeret és magot kívánna az úr, hogy ahhoz tudnám magamot alkalmaztatni.

Az bársony iránt [!] minta, hogy a sok hadak miatt az kereskedők útja recludálódott¹⁵ mostanság afélét nem hoznak, de tavasszal bővön hoztak volt, mégis most nem találni. Énnékem vagyon veres virágos bársonyom, abból küldenék, de az úr zöldet kíván, ha hoznak valahonnét, jószívvel küldök azt is.

Kopókölkeket, jókorúakat ha küldene az úr igen kedvesen venném, mert az mind elvesztenek az kopóim mind, semmi nem maradt, magam csudálkozom azon, hogy mitől vesznek. Azokat pedig csak Hunyad vármegyében Olasz Mihály uramhoz kellenék küldeni, ott mindenkor megtalálnám.

Ezzel Istennek kiváltképpen való szeretetiben ajánlom az urat, kedves úri házanépével együtt és maradok

Az Méltóságos Gróf úrnak

Igaz jóakaró köteles szolgálja, attyafia

[Cirill betűs aláírás: Spătar Barbul]

Bukurest. 30. Junii 1715.

P. S. Az említett szakácsot tovább is allicialja¹⁶ az úr, az méltóságos vajda szolgálatjára, mert tudnivaló, hogy ott sem böcsülete, fizetése, jövedelme, egyszóval állapotja olyan

nincsen, nem is volt, mint itt leszen. Mert hogy tanítani való ifjak küldetessenek az igen késő lenne, míg azok megtanulnak. Erről is választ várok.

(*Magyar Országos Levéltár, a Teleki család marosvásárhelyi levéltára [P 658], 9. cs. 2216 a/1–2.*)

1. Spätar Barbul – Barbul fegyverhordozó.	8. Felállítás, létesítés.
2. Teleki Sándor (1679–1754) – guberniumi tanácsos.	9. Gazdálkodni.
3. Gyulai István (1682–1754) – altábornagy a császári hadseregben.	10. Köszvény.
4. Visszautasítás.	11. Megromlik.
5. Elégtétel.	12. Ritkaság.
6. Teleki László tanácsúr, Fehér megye főispánjának felesége: Vay Anna.	13. Megkeresni.
7. Igény, követelés.	14. Kiváltképpen, részletesen.
	15. Elzáródott.
	16. Csalogassa, csábítgassa.

Fábri Péter

A SZAVAK MÉLYÉN

Ki lát a szavak belsejébe?
Hány betűből áll a hegy?
Ki lát a hegyek belsejébe?
Mik vannak ott? Kövek?
Ki lát a kövek belsejébe?
Ami ott van, van arra szó?
Ami belül van, nézhető?
Nincs *belül* már, ha *látható!*
S mi mindent lát ott, aki lát?
Hány szóból áll a kő?
S ha végül mégis *megnevezhető*,
ez a rím egy versre utal;
nem tudhatom, hogy ez a vers
akkor benne van-e a kőben,
hiszen a kő is az időben
létezik, és ha írva áll,
akkor hol áll? Egy verssor mélyén,
egy verssorrá lett utca szélén,
vagy egy hegy alján: néma rím?
De ki lát át egy verssor kövein?